

Coronavirus

Hverdagen er med et forandret

På ganske få dage er dagligdagens travlhed afløst af stilhed, og der er god plads flere steder som her på Københavns Hovedbanegård. Mange følger myndighedernes opfordring om at blive hjemme. – Foto: Bjarke Ørsted/Ritzau Scanpix

12. marts 2020, kl. 19:38, opdateret 11. juli, kl. 0:10
Af Benedikte Christine Rasmussen

Mange har fornemmelsen af at miste fodfæstet. Ingen kender dagen i morgen. Det er nyt for de fleste i et samfund, der til daglig kører snorlige

Ingen kender dagen i morgen, er det populært at sige, velvidende at det gør de fleste moderne danskere. Hverdagen med det hamsterhjul mange beklager sig over til daglig er for mange skema- og mødesat. For børn, voksne og pensionister er dagligdagen forudsigelig. Indtil denne uge, hvor regeringen med flere tiltag for at inddæmme coronasmitten lukkede samfundet gradvist mere og mere ned. Skoler og daginstitutioner står fra næste uge tomme, mange er sendt på hjemmearbejde, og der bliver slået ring om de mest udsatte borgere. Offentlig transport kører, men med få passagerer, og der er usædvanlig god plads på vejene. Der er ikke længere gudstjenester, og biografer, biblioteker og idrætshaller er lukkede.

Tusindvis af spørgsmål presser sig på, og uvisheden er stor. For politikerne, for de øvrige myndigheder og for det danske erhvervsliv handler spørgsmålene om at holde samfundets livsvigtigste funktioner stabile og at sikre økonomisk overlevelse. For den almindelige dansker tager spørgsmålene og uvisheden mange former. Skal det planlagte forårsbryllup aflyses, hvad med konfirmationerne og hvad med sommerferien? Hvem skal se efter børnene, når vagten på sygehuset kalder, og bedsteforældrene ikke må udsættes for mulig smitte? Kan man klare sig økonomisk, hvis det her betyder, at man mister sit job? Og hvad

de svage og syge i familierne. Hvordan passer vi på dem?

Navnlig de yngre generationer, der er vant til, at andre klarer problemerne for dem, vil blive udfordret. Det mener professor emeritus i Søren Kierkegaard-studier, Niels Jørgen Cappelørn.

”De yngre generationer er opdraget til, at de blot skal leve livet, arbejde og forbruge så meget de kan, og så skal politikerne nok tage sig af de risici og større udfordringer, der måtte melde sig. Vi har fået en opfattelse af, at vi som individer er i stand til at kontrollere det hele. Men det kan vi ikke denne gang, og det skaber uvished, tvivl og angst. Vi har ikke længere det menneskelige beredskab, vi engang havde, som byggede på erfaring og dannelse.”

Og det er netop dette manglende menneskelige beredskab, der får myndighedernes hotlines til at gløde og lægger offentlige hjemmesider ned, med spørgsmål, der kunne svares på med almindelig sund fornuft, mener Niels Jørgen Cappelørn.

Han synes, at det er under al kritik, at statsministeren skal anvende tid på at fortælle, at man skal vaske hænder. Det burde give sig selv, mener han, og påpeger at coronavirussens indtog i landet har afsløret en manglende evne til at tage hensyn til hinanden på eget initiativ.

”Mange opfører sig for mig at se uansvarligt. De fleste er optaget af, hvad det her får af konsekvenser for deres eget liv og virke, og det skaber forvirring og usikkerhed. Man så det i sin reneste form på måden, varerne med det samme blev hevet ned af supermarkedernes hylder, selvom vi lige var blevet advaret mod at gøre netop det. Man kan ikke få mennesker til at følge almindelig hensynstagen. I sidste ende så tager man kun hensyn til sig selv. Pludselig står man i et ingenmandsland, hvor vi ikke ved, hvad vi skal stille op. Spredningen af coronavirussen er fatal, men man kan kun håbe på, at en situation som den her kan få os til at forstå, at vi mangler et menneskeligt beredskab, der kan agere ud fra sin sunde fornuft.”

Anne Knudsen, der er antropolog, dr.phil. og forhenværende chefredaktør på Weekendavisen, mener i modsætning til Niels Jørgen Cappelørn, at vi i høj grad er i stand til at gøre brug af vores sunde fornuft i en situation som den, vi nu står i. Det kræver blot lidt tid at fatte alvoren i et samfund, hvor mange har glemt, at der findes ting i verden, vi ikke kan kontrollere.

”Det første der sker er derfor fornægtelse. Så sent som i lørdags var jeg en tur i Brugsen på Nørrebrogade (i København, red.), hvor jeg hørte flere unge mennesker, der jokede med en for at smitte hinanden. Vi har for alvor vænnet os af med, at noget kan være farligt.

Det hører ikke med til vores erfaringer, og derfor er det svært at overbevise os om det. Men når først vi kommer til den erkendelse, at vi skal stramme os an, så træder samfundssindet i den grad i kraft. Det er helt forbløffende, hvor store vaneændringer mennesker er i stand til at tage meget hurtigt. For selvom vi ikke er i vane med at tænke, at vi selv skal løse så store problemer, så kan vi sagtens, når vi skal,” siger hun.

Danskerne er nemlig generelt fornuftige og svære at få til at gå i panik, mener Anne Knudsen. Og det er ikke alle steder i verden, man kan sige det om, mener hun. Til gengæld er vi forfærdeligt dårlige til at miste kontrollen, og måske er netop frygten for kontroltab det, der får os til at ændre adfærd, siger Anne Knudsen.

”Vi kæmper alt, hvad vi kan, for at genvinde kontrollen over begivenhedernes gang. Og det vægter måske endnu tungere som årsag til, at vi hver især nu tager vores forholdsregler, end det kollektive hensyn til de ældre og de svage gør.”

Hvorvidt det er den menneskelige stræben efter at genvinde kontrol, eller om det er ønsket om at udvise samfundssind, der driver os til at vaske hænderne oftere, tilbyde hjælp gennem Facebook-opslag og organisere fællespasning for børnehavebørn i private hjem, er ikke til at vide. Men hvad videnskaben kan fortælle os er, at vi generelt er mere tilbøjelig til at stå sammen i fællesskab, når vi har en fælles fjende som coronavirussen at være på vagt for.

Det fortæller Michael Bang Petersen, der er professor i statskundskab ved Aarhus Universitet, og som forsker i psykologien bag smitte.

”Vi ved fra forskningen, at mennesker rykker tættere sammen i krisesituationer og viser større solidaritet med hinanden. Det er en ganske naturlig frygtrespons,” fortæller han.

”Når det drejer sig om smittefare, så er der dog god grund til at tro, at vi udviser særlige typer af reaktioner. Mennesket har en psykologi, der på mange måder fungerer efter Sundhedsstyrelsens anbefalinger. Vi trækker os fra andre mennesker, vi har mindre lyst til at stå tæt, og vi er mere opmærksomme på at opsøge information. Smittefare er en udfordring, mennesket har stået over for i hele dets evolutionshistorie, og derfor reagerer vi instinktivt på det.”

Men hvad så med fornægterne? Dem, der hele tiden har manet til ro og ment, at det store postyr omkring coronavirussen har været en overdrivelse? Dem er der særlig grund til at nere om situationens alvor, fortsætter Michael Bang Petersen. Og derfor er det godt, at

man nu har taget så drastiske skridt ind i vores fælles adfærd. Hvis man ikke bliver tilstrækkeligt informeret om den trussel, som spredningen af coronavirussen udgør ved ikke mindst presset på vores sundhedsvæsen og for vores ældre og svage medmennesker, er der nemlig god grund til, at mange forsøger at slå den overhængende fare hen som en banalitet.

”Usikkerhed er en psykologisk ubehagelig tilstand at befinde sig i. Hvis folk ikke er motiverede nok til at ændre ved deres egne vaner, så finder de selv på forklaringer. Mennesket er et socialt dyr, og det her med at ændre, hvem vi samles med, og hvordan vi omgås, er en ekstrem svær disciplin. Derfor er det helt afgørende i en epidemisituation, at der kommer nogle konkrete råd, som folk kan følge. Vi har brug for ængstelighed for at bryde vores vaner og for at øge lysten til at opsøge information. Folk bør være optimistisk ængstelige, og med det mener jeg, at man skal vide, at det her er alvor, og at man skal ændre sine vaner. Men man skal også se ind i det med selvtillid; med tanke på, at vi rent faktisk kan ændre noget, hvis vi formår at udvise solidaritet.”

At fremtiden kommer uventet er ellers en tanke, vi som oftest forbinder med noget positivt. At kærlighed kan opstå, når man mindst venter det. At tiden heler alle sår. Og at man aldrig ved, hvornår lykken smiler til én. Med coronavirussen står vi over for en ny situation, hvor uvisheden for fremtiden bliver en trussel, vi ikke er i stand til at kontrollere. Noget, der er uvant for mennesker, der er vokset op med uhindret mobilitet og en tanke om, at fremtiden er noget, vi selv lægger til rette. Det siger ph.d. i filosofi og prodekan ved Aarhus Universitet Anne Marie Kragh Pahuus. Selvom coronavirussens udbredelse er yderst alvorlig, kan den danne baggrund for en eftertanke hos os alle, hvor vi besinder os på sårbarheden hos nogle af de mennesker, som vi deler samfund med, mener hun.

”Vi har vænnet os til en moderne tilværelse med fart på, så det føles usædvanligt, at vi alle pludselig skal standse op og tænke efter, hvordan vi handler. Vi har allerede fået en lille forsmag på det i form af klimaudfordringen, hvor vi er begyndt at overveje, om vi skal fortsætte med at leve vores liv som hidtil, eller om vi skal forsøge at ændre adfærd af hensyn til det større fællesskab. Med coronavirussen er vi tvunget til at ændre adfærd for fællesskabets skyld.”

Coronasmitten aktiverer nemlig om noget menneskets dømmekraft, fortsætter Anne Marie Kragh Pahuus.

”Vi lærer at udvise forsigtighed over for hinanden, og det viser os, at den totale frihed til at som det passer os, ikke er specielt velegnet i fællesskabet. Lige nu mærker vi helt

konkret, hvordan vores handlinger kan påvirke andre menneskers liv, fordi vi hver især bærer et ansvar.”

Men ét er, at vi alle skal gøre en indsats for at vise særlig hensyn til hinanden. Noget andet er, at vi skal vænne os til tanken om, at vi ikke længere er frisatte individer, der kan gøre, som det passer os. En svær disciplin at mestre i et samfund bestående af mennesker, der over årtier har vænnet sig til, at hele verden står åben for dem. Nu tvinges vi til at holde børnene hjemme. Projektorerne er slukket i biografen, foreningsidræt og fitnesscentre er gået i stå, barer og diskoteker over hele landet trækker skodder over vinduerne i disse dage, og ikke engang på bibliotekerne kan vi få adgang for at samle os ny viden. Farerzonerne for smitte med coronavirus bliver både rødere og brede på verdenskortet, og det hindrer vores udsyn til verden. Vores frihed, til at gøre lige hvad der passer os, er blevet indskrænket, og det ryster os, fortæller filosof og forfatter Anders Fogh Jensen, der til daglig beskæftiger sig med filosofiske blikke på vores samtid.

”Historisk er vi ret erfarne med store smittespredninger, men som individer står vi pludselig i en situation, vi ikke har prøvet før. Vi føler os begrænsede, for vi er blevet så forvænte med, at alt er tilgængeligt, hvis vi ellers har råd, og nu står vi så midt i et mulighedstab. Men det er også noget, vi i høj grad kan lære af. Det, som coronavirussen viser os, er, at du ikke bare kan gøre, som du vil. Sådan er virkeligheden jo også i livet. Det med at ens egen adfærd skaber ringe i vandet bliver meget konkret her.”

Anders Fogh Jensen oplever dog også en dobbelthed. For selvom vi alle mærker på egen krop, hvordan samfundet i øjeblikket ændrer sig omkring os, og selvom mange frygter for de konsekvenser, som smitten kan få for vores svage og ældre familiemedlemmer, så findes der også en vis grad af spænding over det.

”Som individer står vi og betragter de her omorganiseringer, og jeg tror faktisk, at mange synes, at undtagelsestilstanden samtidigt er spændende, selvom det er tabubelagt at tale om. Det er en blanding af glæde og angstfuldhed, vi ser i øjeblikket. Og det er såre menneskeligt, hvis man også oplever en uvant situation som den her som spændende. Når mennesket står i en uvant situation, så kickstarter kreativiteten, og så finder vi andre veje at gå og andre løsninger.”

Og det er ikke bare kreativiteten, der skrues op for. Anders Fogh Jensen håber, at vi i kølvandet på virussen og undtagelsestilstanden også vil opleve, at taknemmelighed og ghed generelt kommer til at fylde mere, end det har gjort i mange år.

”Vi er vant til, at det er så sikkert at leve. Vi bekymrer os for meget om meget små risici i det daglige. Men vi har lidt glemt at sætte pris på, at dagligdagen er så problemfri for de fleste. Der kan måske indsnige sig en taknemmelighed hos os i kølvandet på det her. En taknemmelighed over hverdagen, sundhedsvæsenet og vores sikre tilværelse, og en ydmyghed i, at vi ikke kan klare alting på egen hånd.”

Også forfatter Merete Pryds Helle ser måden, som coronasmittens indtog i øjeblikket påvirker alles liv, som noget, der om muligt kan efterlade positive spor i os:

”Vi er generelt rigtig dårlige til det der med at blive hjemme, og vi kan lide at have travlt. Der har ligesom været en generel konsensus i vores samfund om, at det sociale er det vigtigste. Det er essentielt, at man møder op. Nu bliver den mest hensigtsmæssige sociale adfærd, at man trækker sig tilbage. Og det er jo en helt ny og uvant situation.”

Selvom vores land og vores samfund lige nu er under stærkt pres, tager vi på et menneskeligt niveau ikke skade af at åbne øjnene for, at der er andre måder at leve livet på end den, vi er vant til, fortsætter Merete Pryds Helle.

”Vi oplever lige nu, at det måske også går, selvom vi ikke skal foretage os så meget. Måske er den rejse, man havde planlagt, ikke strengt nødvendig at tage af sted på. Måske er det ikke alle møder, der planlægges, som man reelt har brug for at holde. Måske kan vi faktisk godt forandre nogle ting i vores adfærd, uden at det betyder Jordens undergang.”

